

Robert Hagström
robert.hagstrom@vargarda.se

Biblioteksplan

Vårgårda bibliotek

2020-2023

Beslutat av: Kommunfullmäktige

Beslutsdatum: 2020-03-11

Dokumentägare: Bibliotekschef

Dokumentet gäller för: Vårgårda kommun

Dokumentet gäller till och med: 2023-12-31

Diarienummer: 2019-000596

Inledning

Det anges i Bibliotekslagen SFS 2013:801 att varje svensk kommun ska upprätta en biblioteksplan för sin biblioteksverksamhet. Lagen fastslår också att biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning (SFS 2013:801 §2). Detta ger biblioteket en viktig roll i dagens samhälle, inte bara som traditionella litteraturförmedlare eller som en plats för kulturella möten, utan bibliotek fyller också en viktig funktion i samhällsutvecklingen.

Mycket av bibliotekens verksamhet syftar till att identifiera och försöka uppfylla medborgares behov gällande information, kunskap, delaktighet och kulturupplevelser. Biblioteksanvändare är inte bara mottagare av olika programverksamhet utan också en del av dem. Programverksamheterna och samlingarna bör utgå ifrån medborgarnas olika önskemål och behov. Här ligger en av folkbibliotekens stora utmaningar: idag är antalet invånare fler, med varierande bakgrunder och med fler behov än någonsin tidigare. Här finns dock också stora möjligheter för biblioteken att spela en viktig roll i ett samhälle i förändring.

Syftet med biblioteksplanen är att, utifrån nuvarande biblioteksverksamhet, ge riktning för den framtida verksamheten och utvecklingen av gymnasie- och folkbiblioteket i Vårgårda kommun.

Bibliotekets roll i samhället

Bibliotek är inte bara böcker. Det moderna folkbiblioteket jobbar läsfrämjande för barn och vuxna och det är också en viktig kraft för integration, demokrati, kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken har också ett särskilt fokus på att synliggöra de svenska minoritetsspråken. Tillgängliggörande av information och kultur, speciellt för personer med funktionsvariation eller med andra modersmål än svenska, spelar också en viktig roll i allas möjlighet att delta i ett demokratiskt samhälle.

På uppdrag av regeringen har Kungliga biblioteket tagit fram ett förslag till en nationell biblioteksstrategi. I ”Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi” (Kungliga biblioteket, 2019) skrivs det att ”[biblioteksväsendet] är viktigt till försvar för demokratin och den enskilda människans möjlighet till att fritt verka i samhället med tillgång till kunskap och litteratur” (s. 1). En stor utmaning för biblioteken är dagens digitala teknik och människors ändrade livsvillkor. Här riskerar ett glapp att uppstå mellan människor som har lätt respektive svårt att delta i den digitala utvecklingen. Biblioteket kan fungera som en brygga mellan dessa grupper, genom utbildningar i och tillgängliggörande av digitala tjänster, och på så sätt bidra till det demokratiska samhället. Vi lever samtidigt i en tid med ett förändrat medieklimat, där vad som är objektivt sant ofta ifrågasätts. Bibliotekens folkbildande roll blir här extra viktig för att utveckla en källkritisk befolkning, både analogt men speciellt digitalt.

Biblioteket beskrivs ibland som samhällets öppna rum. De är ofta den enda offentliga platsen dit alla är välkomna, utan krav på avgifter, medlemskap eller att tillhöra en specifik samhällsgrupp. För att fungera som samhällets öppna rum behöver biblioteket också arbeta för att alla människor ska känna sig välkomna och bli sedda. ”Visionen för biblioteken är att de ska finnas till för alla med hänsyn till vars och ens behov och förutsättningar. Det yttersta målet med hela verksamheten är att stärka bildningen och därmed demokratin.” (Kungliga biblioteket, 2019, s.1).

Varje enskilt bibliotek har olika behov, krav och förutsättningar. Till exempel fyller ett universitetsbibliotek i en storstad inte samma funktion och har inte samma besökare som ett folkbibliotek på landsorten. Därför är det viktigt att sätta in verksamheten i sin egen lokala kontext. Bibliotekets verksamhet är bara till viss del mätbar, exempelvis genom utlåningsstatistik och besökssiffror, medan andra delar av verksamheten inte lika lätt låter sig mätas. Betydelsen av det fysiska eller digitala biblioteket i den enskilda invånarens liv är alltså också av lika stor vikt att beskriva. Bibliotek är den kulturinstitution som ofta utgör den enskilt största budgetposten i den kommunala kulturbudgeten (Västra Götalandsregionen, 2019). Biblioteksverksamheten är lagstadgat avgiftsfri (SFS 2013:801, §9) men det

betyder inte att den är utan ett ekonomiskt värde. För särskilt utsatta samhällsgrupper, som bland annat arbetslösa, sjukskrivna och personer med funktionsvariation, erbjuder folkbibliotek både konkreta tjänster som möjligheten att skriva ut dokument och få tillgång till datorer, men också en kravlös plats för rekreation, sociala sammanhang och ett livslångt lärande (Helinsky, 2011).

Bibliotekets roll i Vårgårda kommun

Vårgårda kommun är belägen i Västra Götaland, med en närhet till flera stadsregioner som Göteborg, Borås och Skövde. Kommunen hade vid årsskiftet 2018/2019 drygt 11 500 invånare. Cirka 2 600 av dessa var barn 0-17 år.

Vårgårda bibliotek arbetar för att, tillsammans med andra verksamheter, uppfylla kommunens övergripande mål (Vårgårda kommun, 2019). Med särskilt fokus på målområdena ”attraktivt boende” och ”utvecklande skola”, bidrar biblioteket till måluppfyllelsen genom att exempelvis erbjuda ett brett kulturutbud och ett relevant medieutbud, samt att samarbeta med skolor och förskolor i kommunen. Biblioteket erbjuder även möjligheter till fjärrlån av bland annat kurslitteratur för att underlätta för kommunens invånare att bo kvar i kommunen under studietiden.

I kommunen finns ett integrerat gymnasie- och folkbibliotek, beläget i tätorten. Biblioteket delar byggnad med Sundlergymnasiet samt bibliotekets öppna fritidsverksamhet ”Bubblan”. Folkbibliotekets verksamhet riktar sig till alla invånare. Vårgårda bibliotek har generösa, bemannade öppettider, speciellt på kvällstid. Biblioteket finns även tillgängligt digitalt dygnet runt. På biblioteket arbetar bibliotekarier och biblioteksassistenter för att bistå besökarna med biblioteksrelaterade tjänster. Vårgårda bibliotek har i dagsläget cirka 45 000 fysiska medier för barn och vuxna med tryckt text och över 50 000 tillgängliga e-böcker. Biblioteket rymmer dessutom dagstidningar och tidskrifter, tv-spel, filmer, ljudböcker, strömmande media, specialmedia med mera.

Förutom lagar och kommunala styrdokument, lutar sig biblioteksarbetet också mot en gedigen bibliotekstradition där det exempelvis alltid har varit självklart att arbeta med läsfrämjande verksamheter för att förmedla kulturupplevelser och vara en plats för rekreation. Ett läsfrämjande arbete är också viktigt för att stötta barn och ungdomar i deras skolarbete och för att hjälpa medborgare att bli självständiga och informerade deltagare i samhället.

För att vara ett relevant bibliotek för Vårgårdas medborgare utgår verksamheten utifrån Vårgårdas Vision¹ och värdegrund². Visionens värdeord inspirera, engagera och inkludera genomsyrar vårt arbete. I kommunens Kultur- och fritidsstrategi (Vårgårda kommun, 2019b) beskrivs de övergripande viljeinriktningarna och målen för kommunens kultur- och fritidsarbete. Stort fokus ligger på arbetet med barn och unga och hur de exempelvis ska inspireras till att ”våga tänka fritt och självständigt” och att ”Genom vårt gemensamma arbete med Kultur- och fritidsfrågor ska vi motverka utanförskap”. Kultur- och fritidsstrategin lyfter även fram vikten av att engagera människor i demokratifrågor och i att ”stötta barn och ungdomar i att göra sina röster hörda”. I strategin står det även att läsa att kommunen ska se till att medborgarna har ”ett levande bibliotek med ett utbud riktat mot alla åldrar och med ett brett programinnehåll” (Vårgårda kommun, 2019b).

Bibliotekets grundverksamhet

Biblioteket vill erbjuda en bred grundverksamhet åt Vårgårdas invånare. Det är viktigt med en hög tillgänglighet, såväl fysiskt som digitalt. Vi lever idag i ett digitalt samhälle där biblioteket är en del av den digitala utvecklingen med e-böcker och strömmande film och liknande digitala tjänster.

Biblioteket erbjuder även vissa databaser exempelvis för släktforskning och för tidningsläsning på många olika språk. Att ha en hög digital tillgänglighet ökar mervärdet för besökarna. Samtidigt så är det viktigt att det finns ett brett fysiskt utbud för att inte utöka det digitala utanförskapet.

Biblioteket arbetar aktivt med att hålla ett aktuellt och kvalitetsmässigt medieutbud för att möta besökarnas önskemål kring beståndet. Detta sker genom regelbundna inköpsmöten och att biblioteket tar emot inköpsförslag av besökarna. Biblioteket äger rätten att utifrån en professionell bedömning styra över beståndets innehåll då det finns en strävan att ha en bredd och ett djup i vårt utbud för att medierna ska stötta medborgarnas möjlighet till fri åsiktsbildning. Beståndet ska ordnas så att det blir tillgängligt för allmänheten till exempel genom ämnesord samt med aktuella och tematiska skyltningar.

För att komplettera utbudet har biblioteket valt att satsa på fjärrlån av bland annat kurslitteratur. Genom att låna hem medier från bibliotek inom regionen och Sverige i stort kan verksamheten erbjuda ett större utbud och därmed underlätta för studerande att bo kvar i Vårgårda under sin studietid. Biblioteket kan också erbjuda ett större utbud med hjälp av fjärrlån för att bättre möta besökarnas behov och önskemål.

¹ Den goda kommunen med 13 000 invånare 2027

² Med respektfullt bemötande, individanpassade lösningar och hög tillgänglighet levererar Vårgårda kommun välfärdstjänster som överträffa förväntningar. Det förutsätter kreativa lösningarna och ständig utveckling med fokus på resultat.

Biblioteket erbjuder idag läsfrämjande verksamhet för vuxna, exempelvis genom temaskyltningar och bokcirklar. För att kunna erbjuda ett brett programutbud med exempelvis författarbesök och musikframträdanden, samarbetar biblioteket med olika funktioner inom kommunen, såsom äldrepedagog och folkhälsostateg, och olika aktörer från civilsamhället.

Utvecklingsinsatser:

- Arbeta för att minska de digitala klyftorna genom att erbjuda arrangemang som ökar den digitala kompetensen hos Vårgårdas invånare
- Utöka litteraturförmedling genom att arbeta med boktips och bokprat
- Utveckla programutbudet när det gäller kulturellt innehåll i samverkan med Kultur och Fritid samt övriga aktörer
- Fortsätta identifiera grupper som inte nås av bibliotekets verksamhet idag och hur biblioteket kan vara relevant för dem

Målgrupper

Biblioteket är till för alla och bibliotekets kanske största grupp är besökare som till synes inte tillhör någon definierad målgrupp. Dessa besöker biblioteket på sin fritid av olika anledningar.

Enligt bibliotekslagen ska särskild hänsyn tas till de prioriterade grupperna, nämligen personer med funktionsvariation, de nationella minoriteterna och minoritetsspråken³ och personer med annat modersmål än svenska.

Lagen pekar även ut att barn och unga ska beredas särskild plats och deras språk- och läsutveckling ska stå i centrum. Här kommer även den prisbelönta verksamheten Bubbblan, bibliotekets ungdomsverksamhet att beröras.

Vårgårda bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek, vilket även göra att gymnasiestudenter och gymnasielärare räknas in som en egen målgrupp.

Prioriterade grupper

Som nämnts tidigare så ska det inom det allmänna biblioteksväsendet riktas särskild uppmärksamhet åt personer som har annat modersmål än svenska, de nationella minoriteterna och personer med funktionsvariation.

Personer med annat modersmål än svenska

Vårgårda bibliotek har ett varierat utbud av media för personer med annat modersmål än svenska, både för barn och vuxna. Biblioteket har media både

³ De nationella minoriteterna är samer, judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. De nationella minoritetsspråken är samiska, jiddisch, romani chib, finska och meänkieli (tornedalsfinska).

för rekreation och studier, ”Ny i Sverige-hylla”, och ett stort utbud av lättlästa böcker.

Biblioteket driver ett välbesökt språkcafé tillsammans med kommunens lokala FN-förening. Inom Boråsregionen har biblioteken samarbetat kring målgruppen, bland annat genom olika kultur- och integrationsprojekt.

Utvecklingsinsatser:

- Ha ett bredare utbud av medier på de språk som efterfrågas
- Utveckla bibliotekets roll som en mångkulturell kulturarena, exempelvis genom att fortsätta ha riktade kulturarrangemang för målgruppen och bedriva språkcaféverksamhet
- Utveckla det läsfrämjande arbetet med författarbesök och bokcirkel

Nationella minoriteter

Vårgårda bibliotek ska erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. Biblioteket ska även informera om dessa grupper genom att till exempel erbjuda litteratur, föreläsningar, utställningar och övrigt informationsmaterial om minoriteternas historia och nutida situation i Sverige.

Utvecklingsinsatser:

- Utveckla bibliotekets roll som en mångkulturell kulturarena, exempelvis genom att fortsätta ha riktade kulturarrangemang om/ för målgruppen
- Utveckla beståndet av media om minoriteterna och på minoritetsspråken genom att eftersträva ett aktuellt och brett bestånd
- Informera om målgruppen, deras språk och kultur till allmänheten
- Ha minst en programpunkt per år om Sveriges nationella minoriteter.

Personer med funktionsvariation

Vårgårda bibliotek vill erbjuda ett brett och aktuellt utbud av litteratur och medier anpassat för personer med olika behov, önskemål och läsförutsättningar. Det är viktigt att arbeta för att så många som möjligt ska uppleva att bibliotekets utbud, tjänster och det fysiska rummet är tillgängligt.

Utvecklingsinsatser:

- Arbeta läsfrämjande för personer med läsnedsättning genom att fortsätta informera om MTM (Myndigheten för tillgängliga medier) och deras tjänster, exempelvis genom att sprida information om Legimus⁴ till specialpedagoger, lärarkollegiet och allmänheten
- Förstärka utbudet av media som vänder sig till målgruppen, exempelvis genom att hålla Äppelhyllan aktuell och ha ett stort utbud av LättLästa böcker för både vuxna och barn

⁴ Legimus är ett digitalt bibliotek för personer med läsnedsättning, tillhandahållen av MTM.

- Det fysiska rummet ska bli mer anpassat för personer med funktionsvariationer, för en ökad tillgänglighet

Barn och unga

Vårgårda bibliotek ska, enligt folkbibliotekens grunduppdrag, erbjuda barn och unga litteratur utifrån deras behov och förutsättningar. Barn och unga är en mycket viktig målgrupp för bibliotekets olika delar och verksamheter och en stor del av aktiviteterna och medier riktar sig just till dessa. Att tidigt komma i kontakt med böcker och läsning stärker barns ordförråd. Biblioteket erbjuder ett stort antal media för barn och unga. Det arrangeras dessutom olika kulturarrangemang, exempelvis barnteater, så att tröskeln till att ta del av kultur och meningsfulla fritidsaktiviteter ska vara låg. All verksamhet som riktar sig till barn och unga ska vara avgiftsfri.

Utvecklingsinsatser:

- Utveckla samarbeten med skolorna bl.a. genom att erbjuda biblioteksbesök, exempelvis bokprat med mera
- Utveckla samarbetet med Familjecentralen genom exempelvis gemensamma projekt
- Involvera målgruppen i planeringsarbetet för att utveckla bibliotekets verksamhet utifrån faktiska önskningar och behov
- Utveckla bibliotekets läsfrämjande verksamhet för barn och unga, exempelvis genom att dela ut gåvoböcker, arrangera bokklubbar och liknande

Bubblan – bibliotekets ungdomsverksamhet

Vårgårda biblioteks ungdomsverksamhet kallas Bubblan. Bubblan är ett viktigt strategiskt verktyg för att sänka trösklarna till det traditionella biblioteket och tillgängliggöra biblioteksutbudet för fler ungdomar på ett naturligt sätt. Delar av biblioteksrummet är öppet för ungdomar från 13-18 år på kvällstid. Verksamheten bemannas av fritidsledare. Bubblan erbjuder musik, pyssel, läxhjälp, bokklubb, biljard, tv-spel, tjej- och killgruppsverksamhet med mera, samt har en caféverksamhet öppen för både ungdomar och andra besökare. Biblioteket har även en riktad programverksamhet för Bubblans ungdomar som tas fram i samverkan med Bubblans besökare. Idag besöks verksamheten uppskattningsvis av en större andel killar än tjejer och för att få en bra och relevant verksamhet är det viktigt att arbeta för att olika individer och olika intressen ska få plats på lika villkor.

Utvecklingsinsatser:

- Eftersträva en jämnare könsfördelning av besökarna
- Ha personal av båda könen

- Planera programverksamhet med olika innehåll som passar en bred målgrupp, exempelvis genom bokklubbsverksamhet, temaföreläsningar och brädspel
- Arbeta för att alla ungdomar ska känna sig välkomna och inkluderade i verksamheten
- Samverka med andra verksamheter både inom kommunen och civilsamhället

Gymnasiebiblioteket

Vårgårda bibliotek är ett integrerat gymnasie- och folkbibliotek, och har därför ett speciellt ansvar för kommunens gymnasieelever. Sundlergymnasiet har cirka 350 elever (läsåret 2019/2020). Biblioteket har en gymnasiebibliotekarie, med särskilt ansvar för att i samarbete med ansvariga lärare erbjuda informationssökningskurser och utbildning i källkritik för skolans elever. Gymnasiebibliotekarien katalogiserar och administrerar skolböckerna, köper in och gör i ordning skönlitteraturen samt är delaktig i skolans pedagogiska verksamhet och arbetar läsfrämjande mot målgruppen.

Utvecklingsinsatser:

- Utveckla samarbetet med skolans olika utbildningsprogram
- Fortsätta arbeta läsfrämjande, exempelvis genom ”bokprat”
- Arbeta för att tillgängliggöra Legimus
- Utveckla bibliotekets roll i skolans pedagogiska verksamhet

Samverkan och samarbeten

Vårgårda kommun är en relativt liten kommun där samverkan mellan olika verksamheter blir extra avgörande. Det finns en bredd av olika aktörer trots storleken på kommunen. Samarbeten med lokala aktörer hjälper biblioteket att utföra och utvidga aktiviteterna exempelvis FN-föreningen, familjecentral, studieförbund och andra ideella föreningar och samfund. Samarbeten innebär inte bara samverkan, utan också att man känner till varandras verksamheter. Biblioteket, som kommunal verksamhet, ska komplettera redan existerande verksamheter, men inte konkurrera med dem, vilket sätter ramar för verksamheten och de val som görs.

En viktig samarbetspartner för Vårgårda bibliotek är förskolor och grundskolor belägna i kommunen. Biblioteket tar emot klassbesök och anordnar kulturaktiviteter riktade till förskolan och skolan. Folkbiblioteket kan också stötta och samverka med skolornas egna bibliotek i deras läsfrämjande arbeten.

Biblioteket har ett nära samarbete med biblioteken i Boråsregionen. Detta samarbete uttrycks i regelbundna nätverksträffar för olika professioner i

bibliotekskontexten. Biblioteken har även drivit gemensamma projekt med ekonomiskt stöd från Västra Götalandsregionen och Boråsregionen. Vårgårda bibliotek samverkar både regionalt och nationellt med andra bibliotek, exempelvis genom fjärrlån och kompetensutveckling.

Utvecklingsinsatser:

- Utveckla samarbetet med biblioteken i Boråsregionen kring frågor som e-böcker och bibliotekssystem
- Fortsätta utveckla samarbetet med familjecentralsliknande verksamhet, förskolan, skolan och andra aktörer

Uppföljning och utvärdering

År 2024 görs en utvärdering av Biblioteksplanen. Ansvar för denna utvärdering faller på bibliotekschefen. En uppföljning av biblioteksplanen kommer att genomföras årligen.

Källor och övergripande styrdokument för biblioteksverksamheten

Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva (2019). Demokratins skattkammare – förslag till nationell biblioteksstrategi. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Helinsky, Z. (2011). En nödvändig liten bok om marknadsföring av bibliotek, del 2 Lund: BTJ förlag

SFS 2013:801. Bibliotekslag. Stockholm: Kulturdepartementet.

Svenska Unescorådets skriftserie 2 (1995). Unescos folkbiblioteksmanifest 1994.

UNICEF Sverige (2009). Barnkonventionen: FN:s konvention om barns rättigheter. Stockholm: UNICEF Sverige.

Vårgårda kommun (2019a). Budget och verksamhetsplan 2020-2022.

Vårgårda kommun (2019b). Strategi för Kultur- och Fritid 2020-2025.

Västra Götalandsregionen (2019). Regional biblioteksplan Västra Götaland 2020-2023.